

ANTZINATEKO ESKUALDEEN EUSKARAZKO IZENAK

Antzinako zibilizazioak, batez ere Mediterraneoaren ertzeakoak eta Ekialde Hurbilekoak (Mesopotamia, Egipto, Persia eta, batez ere, Grezia eta Erroma) ditugu, neurri batean, gure oraingo zibilizazioaren eta kulturaren oinarri eta zutabe. Antzinateko historia nahitaezko irakasgaia da eskoletan eta institutuetan, eta historia hori -pertsonak, lekuak, gertaerak- gure zibilizazioaren ondarea dugu.

Gure bi auzo-erdaretan eta, oro har, Europako hizkuntza nagusietan, Antzinateko pertsona- eta leku-izen nagusiek egin dute bidea, eta hizkuntza bakoitzak bere erara etxekotu ditu, hau da, bere ondarean sartu ditu, bere egin ditu. Hortaz, pertsona eta leku klasiko nagusi horien idazkera, maiz, aldatu egiten da hizkuntzatik hizkuntzara. Adibidez, *Ática*, *Capadocia*, *Numancia* eta *Troya* idazten da gaztelaniaz; *Attique*, *Cappadoce*, *Numance* eta *Troie* frantsesez; eta *Attica*, *Cappodocia*, *Numantia* eta *Troy* ingelesez.

Irakaskuntzan, hedabideetan eta kultura-eremuetan oro har, biziki zabaldu da euskara azken urteotan. Hortaz, premiazkoa da antzinako pertsona eta leku nagusien izenen forma finkatzea. Euskaltzaindiak, premia horretaz jabeturik, gaiari heldu dio, eta, Onomastika batzordearen barnean eraturako Exonomastika batzordeñoaren bidez, premia horri erantzun nahi dio. Lehenik, 1997an eta 1998an, Antzinate klasiko pertsonaia historiko eta izen mitologikorik erabilienez zerrendak eta irizpideak landu eta aurkeztu ditu (Euskaltzaindiaren 76. eta 82. Arauak). Aurreko lan horien jarraipena da orain aurkezten den zerrenda hau, *Antzinateko eskualdeen euskarazko izenak* finkatzea helburu duena.

Leku horien euskarazko grafia finkatzeko irizpideak, funtsean, aurreko bi erabaki horietan erabilitako berak dira, toponimiara doituta. Gure idazle klasikoen lanetan Antzinateko hainbat leku-izen ageri dira, baina garbi dago ez dugula tradizio bakarra: *Babilonia* idatzi zuten Arrese Beitia, Lardizabal, Duvoisin, Kardaberaz, Mogel, Axular, Mitxelena, Aresti, Orixe, Etxeberri Ziburukoak eta Etxeberri Sarakoak; baina *Babylone* eta *Babilona* idatzi zuen Leizarragak, *Babylonia* Hiribarrenek, Arbelbidek eta Mendiburuk; *Babilon* irazozek. *Efeso* hautatu zuten Lardizabalek, Agirre Asteasukoak eta Arruek; *Ephesa* Pouvreaux eta Intxauspek; eta *Ephese* Leizarragak. *Kanaan* ageri da Lardizabal, Añibarro, Frai Bartolome eta Agirre Asteasukoaren lanetan; *Kana* Joanategi, Iraizoz, Duvoisin eta Intxausperenetan; eta *Cana* Leizarraga, Mendiburu eta Etxeberri Ziburukoarenetan. *Troja* erabili zuen Etxeberri Sarakoak; *Troia* Mendiburu, Ibiñagabeitia eta Orixe; eta *Troya* Goikoetxea eta Zaitetik. Hala ere, beste askotan tradizioa ez da galbidea, argibidea baizik: *Kartago* idatzi zuten Axular, Hiribarren, Orixe, Añibarro, Berrondo, Aresti, Iratzeder eta Zaitetik; *Cartago* eta *Carthago*, biak, Astarloaren lanetan baino ez dira ageri.

Ondoko orrialdeetan eskaintzen den zerrendaren eta honetan gauzatutako irizpideen erabilera-esparruari buruz, hiru ohar egin behar dira:

I. Eskola-liburuetan, entziklopedia eta kontsulta-material orokorretan, hedabideetan eta, oro har, goi-mailako ikerketak ez diren kultura-eremu guztietan dira erabilgarri zerrenda eta irizpide hauek.

II. Zerrendetatik kanpo gelditu dira hainbat eskualde klasiko, maiztasun urriagokoak. Horien grafia ere egokitu daiteke euskarara zerrendan dauden izenetan egin den bezala. Hala ere, kontuan izan behar da zenbat eta ezezagunagoa izan eta gutxiago erabili leku-izen bat, hainbat txikiagoa izan ohi dela haren grafia egokitzeko joera.

III. Goi-mailako ikerketetan beti da zilegi jatorrizko grafia erabiltzea, latinaren kasuan (adibidez, *Cyrenaica* eta *Herculaneum*, zerrendetan dauden *Zirenaika* eta *Herkulano* formen ordez), edo, latindar alfabeto erabiltzen ez duten hizkuntzetan, bestelako transkripzio-taulak erabiltzea (greziar jatorriko izenak transkribatzeko, ikus 76. Arauan emandako transkripzio-taula).

ANTZINATEKO ESKUALDEAK

Antzinatea (mundu grekolatindarra, Mediterranea, Asia Txikia, Egipto, Mesopotamia, Persia)

Euskara	Eratortia		Izen klasikoa	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Afrika Prokotsularra	Afrika Prokotsularreko	E	Africa Proconsularis	África Proconsular	Afrique Proconsulaire	Proconsular Africa
Akaia	akaia	G	Achaea	Acaya	Achaïe	Achaea
Akitania	akitaniar	E	Aquitania	Aquitania	Aquitaine	Aquitaine
Arakosia	arakosiar	P	Arachosia	Aracosia	Arachosie	Arachosia
Argolida	argolidar	G	Argolis	Argólida	Argolide	Argolid / Argolis
Arkadia	arkadiar	G	Arcadia	Arcadia	Arcadie	Arcadia
Asiria	asiriar	M	Assyria	Asiria	Assyrie	Assyria
Atika	atiko	G	Attica	Ática	Attique	Attica
Baktriana (Baktria)	baktiriar	P	Bactriana	Bactriana	Bactriane	Bactria / Bactriana
Beozia	beoziar	G	Boeotia	Beocia	Béotie	Boeotia
Betika	betiko	E	Baetica	Bética	Bétique	Baetica
Bitinia	bitiniar	G	Bythynia	Bitinia	Bithynie	Bythynia
Bizantzio / Bizantziar Inperioa / Ekialdeko Erromatar Inperioa	bizantziar	E	Byzantium	Bizancio / Imperio bizantino / Imperio Romano de Oriente	Byzance / Empire byzantin / Empire romain d'orient	Byzantium / Byzantine Empire / Eastern Roman Empire
Britania	britaniar	E	Britannia	Britania	Bretagne	Britania
Dalmazia	dalmaziar	G	Dalmatia	Dalmacia	Dalmatie	Dalmatia
Dardania	dardaniar	G	Dardania	Dardania	Dardanie	Dardania
Dazia	daziar	E	Dacia	Dacia	Dacie	Dacia
Doria	doriar	G	Doris	Dórida	Doride	Doris
Elam/Susiana	elamdar / susianar	P	Susiana, Susis	Elam / Susiana	Elam / Susiane	Elam / Susiana
Eolia/Eolida	eoliar	G	Aeolia	Eolia / Eólida / Eólida	Éolie / Éolide	Eolia
Epiro	epirotar	G	Epirus	Epiro	Épire	Epiros / Epirus
Eszitia	eszitiar	G	Scythia	Escitia	Scythie	Scythia
Etolia	etoliar	G	Aetolia	Etolia	Étolie	Aetolia
Etruria	etrusko, etruriar	E	Etruria	Etruria	Étrurie	Etruria
Fenizia	feniziar	F	Phoenicia	Fenicia	Phénicie	Phoenizia
Fozida	fozidar	G	Phocis	Fócida	Phocide	Phocis
Frigia	frigiak	G	Phrygia	Frigia	Phrygie	Phrygia

Euskara	Eratortria		Izen klasikoa	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Galazia	galaziar	G	Galatia	Galacia	Galatie	Galatia
Galia/Galiak	galiar	E	Gallia	Galia	Gaule	Gaul
Galia Zisalpinoa	galiar zisalpinoa	E	Gallia Cisalpina	Galia Cisalpina	Gaule Cisalpine	Cisalpine Gaul
Galia Transalpinoa	galiar transalpinoa	E	Gallia Transalpina	Galia Trasalpina	Gaule Transalpine	Transalpine Gaul
Galilea	galilear	E	Galilea	Galilea	Galilée	Galilee
Gedrosia	gedrosiar	P	Gedrosia	Gedrosia	Gédrosie	Gedrosia
Germania	germaniar	E	Germania	Germania	Germanie	Germania
Getulia	getuliar	E	Gaetulia	Getulia	Gétulie	Gaetulia
Hatti	hattiar	M	Hatti	Hatti	Hatti	Hatti
Helade	Heladeko	G	Hellas	Hélade	Héllade	Hellas
Helvezia	helveziar	E	Helvetia	Helvecia	Helvétie	Helvetia
Hibernia	hiberniar	E	Hibernia	Hibernia	Hibernie	Hibernia
Hirkania	hirkaniar	P	Hyrkania	Hircania	Hyrkanie	Hyrkania
Hispania	hispaniar	E	Hispania	Hispania	Hispanie	Hispania
Iberia	iberiar	G	Iberia	Iberia	Ibérie	Iberia
Iliria	iliriar	G	Illyria	Iliria	Illyrie	Illyria
Jonia	joniar	G	Ionia	Jonia	Ionie	Ionia
Judea	judeatar	E	Judaea	Judea	Judée	Judaea / Judea / Judah
Kaldea	kaldear	M	Chaldea	Caldea	Chaldée	Chaldea
Kaledonia	kaledoniar	E	Caledonia	Caledonia	Calédonie	Caledonia
Kanaan	kanaandar	E	Canaan	Canaan	Canaan	Canaan
Kapadozia	kapadoziar	G	Cappadocia	Capadocia	Cappadoce	Cappadocia
Karmania	karmaniar	P	Carmania	Carmania	Carmanie	Carmania
Karia	kariar	G	Caria	Caria	Carie	Caria
Kartago	kartagotar	E	Carthago	Cartago	Carthage	Carthage
Khwarezm / Korasmia	Khwarezmeko / korasmiar	P	Chorasmia	Corasmia	Kharezm / Chorasmie	Khwarezm / Khorezm / Chorasmia
Kolkida	kolkidar	G	Colchis	Cólquida	Colchide	Colchis
Komagene	Komageneko	E	Commagene	Comagene	Commagène	Commagene
Lakonia	lakoniar	G	Laconia	Laconia	Laconie	Laconia
Lazedemonia	lazedemoniar	G	Lacedaemonia	Lacedemonia	Lacédémone	Lacedaemon
Lidia	lidiar	G	Lydia	Lidia	Lydie	Lydia
Likaonia	likaoniar	G	Lycaonia	Licaonia	Lycaonie	Lycaonia
Lugdunensis	Lugdunensisko	E	Lugdunensis	Lionense	Lyonnaise	Lugdunensis / Lugudunensis
Lizia	liziar	G	Lycia	Licia	Lycie	Lycia
Lokrida	lokridar	G	Locris	Lócria	Locride	Locris
Lukania	lukaniar	E	Lucania	Lucania	Lucanie	Lucania
Lusitania	lusitaniar	E	Lusitania	Lusitania	Lusitanie	Lusitania

Euskara	Eratorria		Izen klasikoa	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Magna Graecia / Grezia Handia	Grezia Handiko	G	Magna Graecia	Magna Grecia	Grande-Grèce / Grèce d'Occident	Magna Graecia
Margiana	Margianako	P	Margiana	Margiana	Margiane	Margiana
Mauritania (Mauretania Tingitana; Mauretania Caesariensis)	mauritaniar (Mauretania Tingitanako; Mauretania Caesariensisko)	E	Mauretania (Mauretania Tingitana; Mauretania Caesariensis)	Mauritania (Mauritania Tingitana; Mauritania Cesariana)	Mauritanie (Mauritanie Tingitane; Mauritanie Césarienne)	Mauretania (Mauretania Tingitana; Mauretania Caesariensis)
Media	mediar	P	Media	Media	Médie	Media
Mesenia	meseniar	G	Messena	Mesenia	Messénie	Messenia
Mesia	mesiar	E	Moesia	Mesia	Mésie	Moesia
Mesopotamia	mesopotamiar	M	Mesopotamia	Mesopotamia	Mésopotamie	Mesopotamia
Misia	misiar	G	Mysia	Misia	Mysie	Mysia
Mitanni	mitanniar	M	Mitanni	Mitani	Mitanni	Mitanni
Narbonensis	Narbonensisko	E	Narbonensis	Narbonense	Narbonnaise	Narbonensis
Norika	norikar	E	Noricum	Nórica	Norique	Noricum
Numidia	numidiar	E	Numidia	Numidia	Numidie	Numidia
Paflagonia	paflagoniar	G	Paphlagonia	Paflagonia	Paphlagonie	Paphlagonia
Panfilia	panfiliar	G	Pamphylia	Panfilia	Pamphylie	Pamphylia
Panonia	panoniar	E	Pannonia	Panonia	Pannonie	Pannonia
Partia	partiar	P	Parthia	Partia	Parthie	Parthia
Pisidia	pisidiar	G	Pisidia	Pisidia	Pisidie	Pisidia
Pizeno	pizenoar	E	Picenum	Piceno	Picenum	Picenum
Ponto	Pontoko	G	Ponto	Ponto	Pont	Pontus
Rhetia	rhetiar	E	Rhaetia	Retia / Recia	Rhétie	Raetia / Rhaetia
Sabina	sabinar	E	Sabina	Sabina	Sabine	Sabina
Samaria	samariar	E	Samaria	Samaria	Samarie	Samaria
Samnio	samniotar	E	Samnium	Samnio	Samnium	Samnium
Sarmazia	sarmaziar	E	Sarmatia	Sarmacia	Sarmatie	Sarmatia
Septimania	septimaniar	E	Septimania	Septimania	Septimanie	Septimania
Sogdiana	sogdianar	P	Sogdiana	Sogdiana	Sogdiane	Sogdiana
Sumer	sumertar	M	Sumer	Sumer	Sumer	Sumer
Tarraconensis	Tarraconensisko	E	Tarraconensis	Tarraconense	Tarraconaise	Tarraconensis
Tebaida	tebaidar	Eg	Thebaida	Tebaida	Thébaïde	Thebaida
Tesalia	tesaliar	G	Thessalia	Tesalia	Thessalie	Thessaly
Transoxiana	transoxianar	P	Transoxiana	Transoxiana	Transoxiane	Transoxiana / Transoxiana
Trazia	traziar	G	Thracia	Tracia	Thrace	Thrace
Tripolitania	tripolitaniar	E	Tripolitania	Tripolitania	Tripolitaine	Tripolitania
Troade	troadetar	G	Troas	Tróade	Troade	Troas / Troad

Euskara	Eratorkia		Izen klasikoa	Gaztelania	Frantsesa	Ingelesa
Urartu	urartuar	M	Urartu	Urartu	Ourartou	Urartu
Zilizia	ziliziar	G	Cilicia	Cilicia	Cilicie	Cilicia
Zirenaika	zirenaikar	E	Cyrenaica	Cirenaica	Cyrénaïque	Cyrenaica / Cirenaica

Oharrak:

- ‘Nongoa’ zutabearen ikurren irakurbidea:

E Erromatar Inperioaren mendeko eskualdea

Eg Egipto

G Grezia (kultura helenikoaren eremuko eskualdea)

M Mesopotamia

P Persia

- Parentesi arteko forma bigarren mailan onartzen da. Adibidez: *Baktriana* (*Baktria*)

- Zehar marraz bereizitako formak maila berean onartzen dira. Adibidez: *Galia/Galiak*

• Eskualdearen izenetik abiatuta ateratzen den eskualdeko herritarren izena ageri da ‘Eratorkia’ izeneko zutabearen. Zenbaitetan, eskualdearen izena konposatua denean edo latinezkoa dagoen-dagoenean hartzea proposatzen denean, ‘-ar’ atzizkiaren bidezko izen eratorriaren ordez ‘-(e)ko’ atzizkidun forma (izenlaguna) erabiltzea hobetsi da. Nolanahi ere, zutabe hori informazio osagarri gisa eskaintzen da; eratorria noiz erabili eta noiz ez, ez da erabaki honen aztergaia.

• Eskualdeko herritarren izena emanagatik ez da baztertzen beste testuinguru batzuetan erabiltzen den bestelako izendapena, hau da, herritarra ez eta bestelako esanahia duenean. Adibidez, ‘lakoniar’ ematen da *Lakoniako* herritarrak izendatzeko, baina ‘lakoniko’ hitza erabil daiteke bestelako testuinguruetan (‘idazle lakonikoa’).

(Euskaltzaindiak, 2004ko abenduaren 16an, Bilbon, onartua)